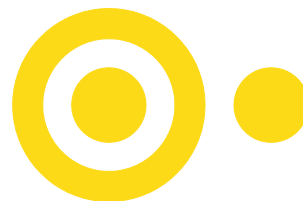

Gränssättning och genus i den fria leken

Av: Sandra Ax och Serap Kessidis

Handledare: Carl Cederberg
Södertörns högskola
Förskolläraryr utbildning med interkulturell profil,
erfarenhetsbaserad
Självständigt arbete 15 hp
Vårterminen 2017

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

What we are investigating in experience-based essay is children's free play in preschool. The purpose is to find out exactly how free the so called "free play" is and what interventions from the teachers can result in and contribute to when it comes to children's play in preschool. Our main questions are: In what way should preschool teachers intervene in children's playing situations? Should preschool teachers work against stereotypical gender roles everyday play situations? Why is children's unrestricted play important in preschool? We are starting of this scientific essay by introducing two stories that's self-experienced in our roles as preschool teachers. In the first story we are writing about a dilemma that occurs when a play situation leads up to the teacher feeling that the best solution is to end the game. In the second story we are describing a dilemma that occurs as the teacher decides to intervene in the children's play and the intervention results in the children getting bored and eventually decides to leave the game themselves. With the help from different theories and from the knowledge we've been taught due to our preschool teacher education, we are reflecting on how we managed these play situations and what we could have done differently. We are doing this to get different point of views to what children's free play means, get an insight on the act and responsibility of teachers and also to get more insight to what meaning gender specific toys and boundaries possibly can have in children's play. We are starting the reflection from a gender perspective and are analyzing with the help from a scientific article with the focus on gender specific toys. Our final reflection is that the teachers have a positive attitude towards the free play, but that they are subconsciously controlling with both rules and the way that toys are to be used. Through this work we have come to the conclusion that it is important that the teachers are present, supportive and involved in the children's play due to its possibility of being a process dealing with real life events. It is also important to work with equality in children's play at preschool to break down current unequal structures between genders.

Keywords: Preschool, free play, gender specific toys, teachers approach, boundaries

Sammanfattning

Det vi undersöker med denna erfarenhetsbaserade essä är barns fria lek i förskolan. Syftet är att ta reda på hur fri den så kallade fria leken är och vad pedagogers ingripande i barns leksituationer kan resultera i och bidra till vad gäller barns lek i förskolan. Våra frågeställningar vi vill belysa är: Hur ska pedagoger gripa in i leksituationer? Ska pedagoger i förskolan motverka stereotypa könsroller i vardagliga leksituationer? Varför är barns fria lek viktig i förskolan? Vi påbörjar denna vetenskapliga essä med att introducera två berättelser vi själva upplevt i våra roller som pedagoger på förskola. I första berättelsen skriver vi om ett dilemma som uppstår då en leksituation leder till att pedagogen upplever att den bästa lösningen är att avsluta leken. I den andra berättelsen beskriver vi ett dilemma som uppstår när pedagogen lägger sig i barnens lek som leder till att barnen tröttnar och tillslut självmant väljer att gå ifrån leken. Med hjälp av olika teorier och de kunskaper vi tillägnat oss från vår utbildning till förskollärare reflekterar vi över hur vi hanterade dessa leksituationer och vad vi hade kunnat göra annorlunda. Detta gör vi för att få olika synsätt gällande vad barns fria lek betyder, få syn på pedagogens agerande och ansvar samt för att få mer inblick i vad könsbundna leksaker och gränssättning kan ha för betydelse i barns lek. Vår slutliga reflektion är att pedagogerna har en positiv inställning till den fria leken, men att pedagogerna är inne och omedvetet styr med både regler och hur leksaker ska användas. Vi har genom detta arbete kommit fram till att det är viktigt att pedagoger är närvarande, stöttande och sätter sig in i barns lek då det kan vara bearbetning av verkliga händelser. Det är även viktigt att arbeta med likvärdighet i barns lek på förskolan för att bryta nuvarande ojämlika uppbyggnader mellan könen.

Nyckelord: Förskola, Fri lek, Könsbestämda leksaker, Pedagogers förhållningssätt, gränssättning

Innehållsförteckning

Berättelserna	1
Sandra stoppar leken.....	1
Serap tar del av leken.....	3
Syfte och frågeställningar.....	5
Våra frågeställningar är:.....	6
Metod.....	7
Etiska överväganden.....	8
Skillnaden mellan fri lek och lek.....	8
Sociokulturella perspektivet	10
Vygotskijs teori.....	13
Vad sker i barns lek	16
Reflektion	19
Könsbundna leksaker.....	20
Bryta ojämlika uppbyggnader mellan könen	23
Barns rollek.....	25
Uppfostrans betydelse för gränssättning.....	27
Fysisk aktivitet.....	30
Slutord	32
Litteraturlista	35

Berättelserna

Sandra stoppar leken

Det är en kall och grå tisdag förmiddag i mitten av februari och det smattrar högljutt mot förskolans fönsterrutor av regnet som öser ner utanför. Jag drar den färgglada gardinen som hänger ner på varsin sida av fönstret åt sidan och tittar ut på förskolegården och ser regnet ösa ner där ute. Den stora vita klockan som sitter på den blå väggen ovanför den slitna dörren in till avdelningen slår precis nio och de flesta barnen har kommit till förskolan så här dags. Vi skulle egentligen vara utomhus och leka på förskolegården den här morgonen, men eftersom regnet öser ner så bestämmer vi pedagoger oss för att vara inomhus och leka i hopp om att regnet ger med sig under dagen.

Några barn i tre till fyra års åldern sitter vid ett av de runda träfärgade borden i det stora rummet och ritar i målarböcker, några andra barn sitter och läser en saga i den gula soffan medan de flesta barnen leker fritt i förskolans tre lokaler. Amanda och Elin, båda fyra år, leker i förskolans hemvrå, Oscar och Erik, tre år, leker med Action man i samma rum och i rummet bredvid är några pojkar och flickor i full gång med att leka att de är katter och hundar i deras koja de har skapat. Det är en lugn och harmonisk morgon, ljudnivån är inte allt för hög och leken har kommit i gång ordentligt. Jag står och sorterar några färgpennor när Lukas, fyra år gammal, helt plötsligt kommer inspringandes med sammanbiten min, viftar hysteriskt med armarna och ropar med upprörd röst:

– Jag får inte få vara med Amanda och Elin i hemvrån och leka med Barbiedockor! Jag vill faktiskt också vara med.

Jag lägger ifrån mig färgpennorna jag är i full färd med att sortera och följer med Erik in till rummet där hemvrån är. Jag tittar in i det lilla rummet som är målat i vitt med ett litet rött bord ståendes i ena hörnet med två tillhörande stolar vid det. Bordet pryds av en blå rutig duk med en vit plastvas ståendes på duken med röda blommor i. Det står en hylla bredvid bordet med olika matvaror, bestick, glas och tallrikar i den. På andra sidan bordet står en röd spis och en träfärgad docksäng. Jag möts av två upprörda flickor som ser bekymrade ut och börjar prata med höga röster i munnen på varandra. Jag sätter mig ner på en av stolarna vid det lilla röda bordet och ber dem vänligt men bestämt att lugna ner sig och talar om att de får prata en och en

om jag ska höra något. Jag vänder min blick mot Amanda som sitter sammanbitet på golvet med armarna i kors och frågar vad som har hänt.

– Jag och Elin leker faktiskt med Barbiedockor, vi är på väg till caféet för att fika

Hon pekar bort mot fönstret i rummet på det lilla vita bordet de har ställt på golvet som tillhör Barbiedockorna, de har dukat det så fint med en gul duk och två kaffekoppar. På de små stolarna sitter det två Barbiedockor i fina glittriga klänningar och färgglada klackskor. Deras hår är ordnat i fina frisyror och de har en varsin väska ståendes bredvid sig. Hon fortsätter att berätta med uppgiven röst att Lukas också vill vara med och leka med dem, men att sist Lukas var med och lekte med Barbiedockor hade han varit våldsam med Barbiedockan och slagit de andra Barbiedockorna. Därför vill de inte att han ska vara med idag. Amanda säger att det är bättre om han leker med Action man. Elin som står vid spisen och tar ut kakformen ur ugnen lägger armarna i kors och nickar instämmande.

– Jag kan visst leka med Barbie! ropar Lukas upprört. Han ser ledsen och förnärad ut.

– Det kan du inte alls det. Du bråkade så mycket med Barbie förra gången så att hon tappade armen! Sen så är du faktiskt en pojke säger Elin, då borde du leka med Action man istället.

– Barbie är faktiskt inte som Action man, säger Amanda. Hon är snäll och slåss inte. Barbie håller inte heller på att skjuta andra hon ska faktiskt på café och har gjort sig fin. Du vet inte hur Barbie ska uppföra sig!

Jag ställer mig upp från stolen och tittar på flickorna med bestämd blick.

– Nu tycker jag faktiskt att Lukas får vara med, säger jag med en allvarlig ton.

– Nej, han bara förstör. Elin tittar med en uppgiven blick på mig.

– Vet ni vad, säger jag med bestämd röst, då bestämmer jag. Jag tar barbiedockorna från de små stolarna de sitter på och lägger upp dem i den brunfärgade korgen som står på hyllan som hänger på väggen.

När jag har lagt upp barbiedockorna på hyllan känner jag mig genast dum och en obehaglig känsla sköljer över mig. Amanda och Elin går argt ut från rummet och Lukas går bort till Oscar och Erik som leker med Action man och börjar leka med dem istället. Jag börjar fundera på om jag verkligen gjorde rätt som tog mig friheten att avsluta deras lek. Hur hade jag kunnat hantera situationen annorlunda? Jag kanske borde ha ansträngt mig mer för att få in Lukas i flickornas lek? Eller borde jag ha låtit flickorna få leka klart sin lek själva som de verkligen ville och hade en tanke med? Kanske borde jag ha lockat Lukas med något annat att göra? Jag gick därifrån

med en känsla av att jag hade lyckats förstöra hela leken för barnen istället för att hjälpa dem att hitta en lösning.

Serap tar del av leken

Solens strålar lyser in genom fönstret till hemvrån på förskolan. Den lyser upp den vita väggen som bär upp några träfärgade hyllor som nyss blivit ditsatta av pedagogerna. Hemvrån har fått ett eget litet rum och är möblerat med ett vitt litet bord med en gul plastblomma ståendes på det, de fyra tillhörande vita stolarna står inskjutna intill bordet. På golvet ligger en trasmatta i olika färger och i ena hörnet står en spis. Bredvid spisen står en hylla med köksredskap och olika mattillbehör i lådor. Förskolan har nyligen köpt in nytt dockporslin som står på en av hyllorna som sitter uppspikade på väggen och får bara användas om man frågar en pedagog om lov.

Klockan slår halv tio när Anna och Kajsa, fyra år, frågar mig om dom får leka med det nya porslinet. Anna berättar samtidigt att hon och hennes mormor var på ett café i söndags och att de hade så fina kaffekoppar där. Vidare berättar hon att hennes mormor köpte varm choklad till henne och en kanelbulle.

– Jag ville ha glass säger Anna, men mormor tyckte att det var för kallt ute för att äta glass.

Jag säger vänligt men bestämt att de får leka med porslinet men att de måste lova att städa undan efter sig. Flickorna lovar att det ska göra det och jag lyfter ner korgen med det nya porslinet och ger den till dem.

Anna och Kajsa börjar att duka ut porslinet på det lilla vita bordet i hemvrån när Stina, även hon fyra år, försiktigt tittar in i rummet där hemvrån är. Anna och Kajsa är för upptagna med sin lek för att ens se att Stina befinner sig där. Anna ger Kajsa kaffekoppen och säger att det är chokladglass i den. Hon ger också Kajsa fatet till kaffekoppen och säger att det är jordgubbsglass på den. Stina står kvar i dörröppningen och tar försiktigt ett steg in, hon börjar att peta på kastrullen som står på spisen.

– Nej! Utbrister Anna. Rör inte kastrullen. Vi kokar vatten så att vi kan hälla upp te till våra gäster.

Stina vänder ner blicken mot golvet och går tillbaka till dörröppningen och ställer sig och tittar på flickornas lek. Leken pågår för fullt, varken Anna eller Kajsa verkar medvetna om att de är iakttagna. Anna är i full färd med att diska kopparna och Kajsa torkar kopparna ivrigt. Stina frågar försiktigt:

– Kan jag hjälpa er med disken? Varken Anna eller Kajsa noterar att Stina är där eller hör att hon pratar med dem.

Jag ser detta och går fram till Stina.

– Kom Stina! Jag talar med vänlig röst, tar henne i handen och vi går och sätter oss på en varsin stol vid det lilla vita bordet i hemvrån.

Jag visar Stina genom att ta upp kaffekoppen till munnen samtidigt som jag talar om att vi ska dricka kaffe. Anna och Kajsa fortsätter att duka fram bakelser, låtsas koka kaffe och verkar inte alls bry sig om mig och Stina som sitter på en varsin stol vid bordet. Jag vänder mig mot Anna och Kajsa.

– Nej, men vet ni vad flickor. Båda flickorna är så upptagna med sin lek att de inte hör vad jag säger.

Jag upprepar mig ytterligare en gång och säger samma sak. Denna gång reagerar Anna och tittar på oss.

– Nu får ni faktiskt hälla upp kaffe åt mig och Stina också, tjejer!

Anna går mot bordet med fötterna släpandes efter sig, hon lyfter kaffekannen och börjar hälla upp kaffe i min kaffekopp. Stina blir ivrig och tar min kaffekopp och låtsas dricka upp kaffet, slickar sig runt munnen och ger ifrån sig en nöjd suck.

– Åååå! Det där var inte ditt kaffe Stina, utbrister Anna.

Anna blir irriterad och låtsas att hon häller upp kaffe i min kaffekopp igen.

– Jag kommer snart tillbaka och häller upp kaffe till dig Stina, jag ska bara hämta kakor till er, säger Anna. Sedan ställer hon ner kaffekannen på det lilla vita bordet för att hämta fikat från en av hyllorna. Medan Anna är på väg till hyllan tar Stina kaffekannen och fortsätter hälla upp kaffe. Anna ser det och blir ledsen.

– Jag skulle ju hälla upp kaffet! Anna suckar.

Jag kommer på en idé och går och hämtar en kanna med vatten så att de kan hälla vatten i kaffekopparna och låtsas att det är riktigt kaffe. Sedan säger jag åt alla tre flickor att komma och sätta sig och talar om för dem att de får hälla upp kaffe i sin egen kopp en i taget.

– Varsågod Anna, du kan börja säger jag.

Stina blir återigen ivrig och tar vattenkannen och håller upp vatten i sin kopp. Anna suckar och går därifrån, Kajsa följer efter. Jag sitter kvar där på stolen vid bordet med Stina som är nöjd och glad medan de andra flickorna tröttnade och gick iväg från leken. Jag började tvivla på om jag verkligen hade gjort rätt. Skulle jag verkligen ha lagt mig i leken eller skulle jag ha låtit flickorna lösa situationen själva? Jag kanske förstörde mer än vad jag hjälpte? Jag börjar fundera på om jag kanske valde att väva in Stina i flickornas lek för att jag tog för givet att Stina skulle leka bättre i hemvrån med flickorna än att exempelvis ta med Stina och avstyra henne från leken som redan pågick eftersom den fungerade så bra. Gjorde jag inte det för att jag tog för givet att Stina skulle leka bra med Anna och Kajsa i hemvrån bara för att de var flickor?

Syfte och frågeställningar

Det vi finner gemensamt med våra berättelser är att det under den fria leken i förskolan uppstår situationer där vi behöver välja om vi ska gå in och lägga oss i, styra barnens lek eller låta barnen lösa situationerna som uppstår själva. I båda våra berättelser står vi inför ett dilemma där vi inte riktigt vet om vi agerade rätt i en specifik leksituation. Vi gör alla olika val gällande vilka beslut vi tar. Detta blir tydligt om man jämför båda våra leksituationer där en av oss väljer att avbryta leken som pågår och den andra väljer att lägga sig i leken och styra den. Båda våra val resulterade i en avbruten lek som nyss var pågående och full av liv. Man kan fråga sig hur våra val påverkar barnens lek, den ska vara fri samtidigt som vi har ett ansvar att se till att den fungerar för alla barn och att alla ska ges möjlighet att känna sig delaktiga.

Syftet med denna erfarenhetsbaserade essä är att ta reda på hur fri den så kallade fria leken är och vad pedagogers ingripande i barns leksituationer kan resultera i och bidra till vad gäller barns lek i förskolan. Vi vill få olika synsätt gällande vad barns fria lek betyder samt få syn på pedagogens agerande och ansvar. Vi vill även få en större inblick i vad könsbundna leksaker och gränssättningar kan ha för betydelse i barns lek, samt undersöka om vi arbetar med likvärdighet i barns lek på förskolan. Detta vill vi göra för att bryta nuvarande ojämlika uppbyggnader mellan könen i deras lek på förskolan.

Vi vill lägga fokus på hur man som pedagog ska kunna veta hur man professionellt ska agera gällande olika problematiska leksituationer i förskolan. Den lätta lösningen kanske verkar och känns bäst just nu, som att lägga upp barbie-dockorna på hyllan, eller att lägga sig i leken för att

styra den åt en riktning vi pedagoger anser är rätt. Det kan vara värt att lägga ner tiden som krävs för att alla ska komma överens, så att det inte nästa gång blir ett dilemma. Genom att skriva denna essä om leken tillsammans hoppas och tror vi kommer leda till mycket reflekterande gällande leksituationer i förskolan. Frågorna vi vill undersöka med denna essä är vardagligt återkommande i vårt yrke som pedagoger på förskola.

Våra frågeställningar är:

- Hur ska pedagoger gripa in i leksituationer?
- Hur ska pedagoger i förskolan arbeta med stereotypa könsroller i vardagliga leksituationer?
- Varför är barns fria lek viktig i förskolan?

Metod

Vi har valt att skriva en vetenskaplig essä som examensarbete och skriver tillsammans i par. Varför vi har valt att skriva tillsammans är för att vi båda har reflekterat mycket över leken och dess betydelse i förskolan under våra utbildningsår. Vi ser det som en tillgång att ha någon att samtala, reflektera, diskutera litteratur, tankar och funderingar med under skrivandets gång. Att skriva tillsammans istället för enskilt upplever vi ger bredare och flera perspektiv på våra liknande dilemman vi har funderat över och som vi tar upp i denna essä. Vår essä beskriver två berättelser som är grundade på egna erfarenheter. Arbetslivsforskaren Lotte Alsterdal menar att denna form av essä omfattar tre delar. Det börjar med en berättelse som innehåller en handlingssituation som är svårbedömd, följt av andra delen som innehåller egna frågor och tankar. I den tredje och sista delen innehåller den vetenskapliga essän perspektiv som kommer utifrån som står i relation till det egenupplevda (Alsterdal 2014, s. 53).

Författaren Hammarén menar att skrivande inte bara kan vara en metod för att få syn på kunskap som är erfarenhetsgrundad, utan även ett sätt att reflektera (Hammarén 2005, s.17). Vi anser att genom att skriva tillsammans och diskutera våra dilemmasituationer med varandra, kollegor och utifrån litteraturen kommer detta hjälpa oss att uppnå vårt syfte med denna essä, vilket vi hoppas leder till en utveckling hos oss själva som blivande förskollärare. Metoden vi har använt oss av är att gå in på djupet i litteraturen både var för sig och tillsammans samt att arbeta och skriva på denna essä. Detta har gett oss möjlighet att få syn på olika perspektiv och vinklingar. Att använda essä skrivande som metod har lett till mycket reflekterande, vilket har synliggjort våra berättelser från flera olika perspektiv, gällande våra leksituationer vi tar upp i denna essä. Vi har båda läst allt referensmaterial och sedan haft diskussioner om innehållet tillsammans, för att sedan turats om att skriva. Det som har skrivits har vi diskuterat och reflekterat tillsammans och på så sätt kommit fram till gemensamma frågeställningar.

Inledningsvis kommer vi att börja med att klargöra vår syn gällande skillnaden på fri lek och lek. Vi fortsätter sedan i vår reflektion nedan att undersöka våra dilemman med hjälp av det sociokulturella perspektivet som vi utgår ifrån. Vi fortsätter sedan med att diskutera Vygotskijs teori gällande leken, samt reflekterar över vad lekforskaren Knutsdotter Olofsson skriver. Vi fortsätter med en reflektion där vi undersöker våra dilemman ur ett genusperspektiv och analyserar det med hjälp av en vetenskaplig artikel med fokus på könsbundna leksaker. Vidare diskuterar vi våra dilemmasituationer utifrån teorier om könsroller med hjälp av Lenz Taguchi

som är professor i barn- och ungdomsvetenskap. Vi reflekterar även med hjälp av författarna Harvard & Jensen, Juul & Jensen samt ser på leken utifrån fysisk aktivitet. Vi avslutar med att reflektera över våra slutsatser.

Etiska överväganden

Våra berättelser vi beskriver i vår essä är situationer vi själva har upplevt i vårt arbete på förskola. Under vårt skrivande i denna essä tar vi hänsyn till *Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen* som säger att det ska vara ogenomförbart för utomstående att komma åt enskilda personers uppgifter (Vetenskapsrådet 2002, s. 12). Alla namn i våra berättelser är fingerade förutom våra egna namn. Vi har medvetet ändrat miljöbeskrivningen i vår essä för att undvika att förskolorna ska kunna identifieras.

Skillnaden mellan fri lek och lek

Vi anser att all typ av lek är bra för barns fantasi, kreativitet och utveckling. Fri lek är ett begrepp som ofta används flitigt i förskolan enligt våra erfarenheter. Vi funderar på vad skillnaden egentligen är mellan fri lek och lek. Är den fria leken verkligen fri? I läroplanen för förskolan står det att ”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan” (Skolverket 2016, s.6). Vad menas med ett medvetet bruk av leken för att främja barns utveckling och lärande? Eftersom läroplanen är fri för tolkning leder det till olika sätt att arbeta för olika pedagoger på olika förskolor. Sandra avslutade leken med Barbiedockorna, här hade hon kunnat använda leken för ett lärande i samarbete och försökt få Lukas, Amanda och Elin att leka tillsammans. Om Sandra däremot hade lagt sig i leken kan man problematisera om den fria leken verkligen är fri? Amanda och Elin vill i sin fria lek få leka ensamma eftersom de tycker att Lukas förstör leken. Serap blandade sig i leken, vilket var ett medvetet val för att försöka utveckla leken och få Stina inkluderad i den. Även detta ledde till en avbruten lek. Hon klev in i Annas och Kajsas fria lek och försökte styra den mot en annan riktning än vad de själva hade i åtanke. De styrda lekar som finns i förskolan kan vara utomhuslekar som ”Under hökens vingar kom”, ”hinderbana” eller ”Kom alla mina kycklingar”. Det kan även finnas uppstyrda lekar inomhus som vi pedagoger engagerar. I dessa lekar krävs det regler och aktivt deltagande

pedagoger. Läroplanen för förskolan skriver även att: ”I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Skolverket 2016, s. 6). Vi upplever det som att när barnen får leka fritt är då barnen bearbetar och uttrycker egenupplevda erfarenheter och känslor. Vi frågar oss hur mycket vi ska blanda oss i hur pojkar och flickor väljer att leka och hur ska vi förhålla oss vad gäller gränssättning i dessa lekar?

För att förverkliga läroplanens innehåll ska vi pedagoger vara närvarande och aktiva samt reflektera och dokumentera vårt arbete med barnen. I läroplanen står det att ”förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära” (Skolverket 2016, s. 9). Läroplanen handlar om ett förhållningssätt till barns lek, och att barn ska tycka det är kul med utmaningar. Vi anser att vuxna ska bredda barnens världar så att barnens erfarenheter utvidgar sig. Ur detta synsätt hade det exempelvis varit bra att försöka hitta en väg in för Lukas i leken med Barbiedockorna, vilket också hade betytt att vi la oss i barnens fria lek. Vi vill att den pedagogiska leken ska utmana barnen i deras lärande och anser att det är vi vuxna som ska vägleda barnet ut i vuxenlivet. Som pedagoger anser vi även att det är en viktig del av arbetet att göra detta. Här spelar leken en stor roll enligt oss. Våra erfarenheter säger oss att flickor vistas mer i hemvrån och pojkar mer i bilhörnan. Här kan vi se ett genusperspektiv i leken och som pedagog måste vi förhålla oss till detta i fråga om styrning av leken. Även om vi från förskolans sida har ett genustänk och medvetet försöker att blanda pojkar och flickors lek kan det vara svårt att alltid göra det. Det är så mycket annat i samhället som styr hur pojkar och flickor leker och vad de blir påverkade av. Populärkulturen spelar en stor roll i detta. Förskolan är en plats där alla kan få formas och utveckla de sidor som de är intresserade av. I förskolan finns det flickor som gärna vill vara med och bygga och är mer fysiska och passar in i pojkarnas lekar. Där kan det vara viktigt att vi uppmärksammar detta och finns där för samtal om en flicka blir utesluten på grund av sitt kön, eller tvärtom, om en pojke vill leka med dockor. Enligt oss är det viktigt att vi pedagoger på förskolan arbetar med våra så kallade genusglasögon på oss. Om vi inte är uppmärksamma kan det leda till enbart könsstereotypa lekar. Vi har även förskolans läroplan vi ska förhålla oss till i vårt arbete gällande genus. Läroplanen för förskolan säger att “Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning” (Skolverket 2016, s. 8).

Vi kommer nu att diskutera våra berättelser utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

Sociokulturella perspektivet

I våra berättelser vi har valt att belysa finns det tre olika områden som vi vill undersöka. Dessa är genus, gränssättning och leken. Vi kommer nu att titta på hur dessa tre moment hänger ihop med hjälp av det sociokulturella perspektivet. Barn utforskar ofta sin kultur och sin könsidentitet och provar även olika roller i den fria leken som oftast kommer från egenupplevda situationer. Allt lekande relaterar till dess kultur och har betydelse för stereotypa könsroller. Kulturen är något som barnen föds in i och får med sig hemifrån men som förändras och barnen måste anpassa sig till det. Författaren Hundeide, professor i psykologi, skriver att barn föds in i en social värld som är påverkad av historiska och kulturella processer. Dessa processer kommer att påverka barnets utveckling. Man kan säga att ett barn som växer upp i en svensk arbetarklass familj självklart kommer att formas efter familjens värderingar och normer. I förskolan så möts alla dessa barn med olika normer, värderingar och synsätt på hur kvinnor och män ska bete sig. Vi pedagoger behöver därför noggrant tänka igenom hur vi bemöter dessa barn med så pass olika syn på manligt och kvinnligt. Förskolan är en spegling av de samhälle vi lever i men detta betyder också att vi måste ta i beaktande att vi lever i ett mångkulturellt samhälle. Alla ska respekteras oavsett vilken familjebakgrund barnet kommer ifrån och vi ska ta hänsyn till barns olika kulturella traditioner, deras religion och etnicitet. Varje barn har rätt att ta del av den svenska synen gällande allas lika värde samtidigt som barnets kulturella synsätt också behöver tas hänsyn till. Det kan handla om religion, traditioner, normer och värderingar. Det kan också vara så att barnets bakgrund påverkar vad barnet får göra och inte får göra och hur synen på vad som lämpar sig ur ett genusperspektiv ser ut. Pedagogerna behöver ha kunskap om det sociokulturella perspektivet för att kunna vägleda och stötta barnet (Hundeide 2006, s. 5-7). Författarna och familjeterapeuterna Juul och Jensen skriver i sin bok, Relationskompetens, om hur man uppfostrade förr, att man hade tydliga och auktoritära gränssättningar (Juul & Jensen 2012, s. 31-33). Barnen löd kanske de vuxna på grund av att deras lydnad handlade mer om rädsla, skuld och skam. Barnen kanske lyssnade på de vuxna för att slippa dessa känslor. Detta kopplar vi till det sociokulturella perspektivet som säger att förskolan speglar samhället som vi har och lever i. Förr fanns det i princip ett sätt som var rätt att uppfostra barn på och förskolan och hemmet hade likadana gränser och ramar för barnen. Det är det här som är svårt idag då vi upplever att det inte finns tydliga ramar och gränser på samma sätt vad gäller uppfostran som både föräldrar och pedagoger är överens om. Detta gör det svårt för oss som

arbetar på förskola att veta hur vi ska arbeta med gränssättning då alla föräldrar idag har egna värderingar och åsikter om vad uppfostran är. Nu är det svårare för att det finns många olika sorters föräldrar. Det finns de som är väldigt öppna och tillåtande, sedan finns de föräldrar som är väldigt stereotypa och verkligen inte vill att deras son ska leka med Barbiedockor. Det blir svårt för oss pedagoger att bemöta alla barn likadant när man har föräldrar som inte är tillåtande gällande könsstereotypa leksaker.

Vi anser att genus har med den fria leken att göra då allt lekande relaterar till dess kultur och vad kan det komma att betyda för stereotypa könsroller? Vi anser att barn lär sig hur man bör vara i sociala sammanhang, både i hemmet och på förskolan i interaktion med andra människor. Vi tolkar det som att det sociokulturella perspektivet menar att vi är individer i grupper och sociala sammanhang. Vygotskij menar att barnets skapande finns i leken och att barnet lär känna sig själv genom andra i leken. I leken tolkar barnet sina egna upplevelser och erfarenheter och spelar upp dem i behandlad form genom att framhäva det typiska. Vygotskij menar att barn lär sig hela tiden i sociala sammanhang och att lärandet börjar med en social aktivitet (Vygotskij 1995, s. 10). Lukas i vårt första dilemma är kanske van att bara få leka med stereotypa leksaker i hemmet som exempelvis Action Man. Han vet hur man leker med Action Man men när han kommer till förskolan leker han med Barbie på samma sätt som han leker med Action Man. Det kanske är så att Lukas vill lära sig att leka med Barbie men inte riktigt klarar av det då han inte vet vad det är för sociala koder som gäller enligt flickorna. I Lukas hemkultur kanske inte pojkar leker med Barbie och därför kanske flickorna upplever att han är så hårdhänt med Barbiedockan. Som Hundeide skriver kan det också vara så att bakgrunden barnet har spelar in på vad barnet får och inte får göra. Den kan också påverka synen på vad som verkar lämpligt ur ett genusperspektiv (Hundeide 2006, s. 5-7).

Även gränssättning handlar om vilken kultur barnet har med sig hemifrån och hur vi pedagoger kan bemöta alla olika kulturer för att göra alla tillfredsställda men även följa förskolans styrdokument. Gränssättningar handlar i vår text om att det kan vara svårt att sätta gränser i barns lek beroende på vad barnets föräldrar har för syn på barnuppfostran, vad som är tillåtet, vad man får säga och så vidare. Vi är "rädda" idag då chefer ofta ser föräldrar som kunder vilket gör det svårt ibland. Vi ska göra alla föräldrar och barn nöjda trots deras olika värderingar. Gränssättningen i dilemmat med Lukas som Sandra valde att göra, var att ta bort Barbiedockorna från barnen och tvärt avsluta leken. Varför valde Sandra att vara auktoritär?

Hon kunde ha valt en annan lösning som att sätta sig ner tillsammans med barnen och fråga hur flickorna ville leka med Barbiedockorna så att Lukas kunde få en förståelse i hur leken skulle gå till och kunna vara med och leka. Man hade kunnat gå in och stötta upp så att de hade kunnat fortsätta med sin fria lek. Om vi går tillbaka och tänker ur det sociokulturella perspektivet så kanske det är så att Lukas inte har fått med sig hemifrån hur man leker med Barbiedockor. Hundeide skriver att barn möts i förskolan med olika normer, värderingar och synsätt på hur kvinnor och män ska bete sig. Vi som arbetar på förskola behöver reflektera över hur vi bemöter barn då de har olika syn med sig hemifrån på manligt och kvinnligt (Hundeide 2006, s. 6). Lukas kanske bara vet hur man leker våldsamt med Action Man och slåss och fäktas. Det kanske är den kulturen han har fått hemifrån. Då anser vi att det är jättebra att Lukas går på förskolan så att vi kan ge honom den könsneutrala kulturen som vi har på våra förskolor. Förskolan har sin läroplan att arbeta efter och i den står det att ”Förskolan ska motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.” (Skolverket 2016, s. 5). Det kan vara sådana här situationer som var lättare att hantera förr då både förskolans och hemmets uppfostran vilade på samma värdegrund. Författarna och familjeterapeuterna Juul och Jensen menar att det i stort sett fanns ett sätt att uppfostra barn på förr, då var familjernas och institutionernas värden likasinnade (Juul & Jensen 2012, s. 31-32). Idag upplever och tolkar vi det som att i stort sett varenda familj har sina egna värderingar, vilka kan skilja sig enormt mycket från varandras.

Den fria leken påverkas av våra gränssättningar och vår syn på genus. Professorn Lenz Taguchi skriver att oavsett om man är av åsikten att köns olikhet och individualism är biologisk eller om man funderar på om olikheterna mellan könen bildas i samspel med andra människor, kan man ändå ha som överenskommelse att man ska prata på samma sätt till barn oavsett kön (Lenz Taguchi 2011, s. 22). I dilemmat där Serap försöker få med Stina att leka med de övriga flickorna så går hon in och börjar omedvetet att styra leken. Seraps tanke var att göra så att Stina inte skulle känna ett utanförskap. Men resultatet i efterhand blev att hon styrde leken men tanken var i all välmening. Hade det påverkat Stina så mycket egentligen om Serap hade tagit Stina därifrån och låtit de övriga flickorna fortsätta och leka i sin lekvärld? Om vi tänker oss detta dilemma ur ett sociokulturellt perspektiv så skulle Stina ha fått vara med och leka med dessa flickor och då kunnat lära sig lekkoder samt turtagande och lära sig hur man ska uppföra sig och bete sig på ett Café. Den pedagogiska teoretikern Vygotskij skriver att fantasi

härstammar från verkliga händelser från tidigare erfarenheter (Vygotskij 1995, s. 17). Anna och Kajsas lek utgick ifrån deras tidigare erfarenheter, vilka Stina får ta del av om hon är med i leken.

I förskolan så möts alla barn med olika normer, värderingar och synsätt på hur kvinnor och män ska bete sig. Juul och Jensen menar att barnuppfostran håller på att ersättas av föräldrars egna ställningstaganden. De värden som föräldrarna har kommer att prägla barnens uppväxt (Juul & Jensen 2012, s. 33). Detta gör det svårt för oss med gränssättningar och genus i den fria leken då en familj kan ha åsikter gällande vad barnet får leka, klä ut sig till och så vidare. Vi har föräldrars ställningstagande att ta hänsyn till, samtidigt som vi har förskolans läroplan som skriver att ”flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller” (Skolverket 2016, s. 5).

Vi kommer att börja med att få olika perspektiv vad gäller barns lek och kommer nu att titta på vad Vygotskij säger om sin syn på barns lek.

Vygotskijs teori

Lev Vygotskij (1896-1934) var en sovjetisk nytänkare inom psykologin. Vygotskij utförde ett gigantiskt forskningsarbete om högre mentala processer och om hur dessa utvecklas. Han menade att människans högre mentala processer formas av social och kulturell påverkan. Vygotskijs egen teori var att barnet är socialt från början och att språket utgör en social funktion genom att barnet pratar med andra. Han ansåg också att det är genom andra som man lär känna sig själv och menar att grunden för barnets skapande finns i leken. Det som sker i leken är att barnet tolkar sina egna upplevelser och erfarenheter och spelar upp dem i behandlad form genom att framhäva det typiska (Vygotskij 1995, s. 7-9). Här anser vi att det är precis det som Anna gör i leken med cafét. Anna tolkar och bearbetar upplevelsen hon hade med sig från helgen när hon var på café med sin mormor. Annas irritation kan ha att göra med att Serap lägger sig i leken, eftersom hon med största sannolikhet hade en tanke med den.

Vygotskij säger att genom fantasin tolkas både erfarenheter och känslor och kallar den kreativa förmågan för fantasi. Fantasin är en medvetande form som hör ihop med verkligheten på olika

sätt. Vygotskij anser att alla människor, både vuxna och barn, är kreativa. Genom kreativa aktiviteter och med minnet kan människan skapa något nytt. Vygotskijs idéer ligger till grund för den pedagogik som man använder i dagens förskola. När Vygotskij pratar om kreativitet menar han en mänsklig aktivitet som skapar någonting nytt. Han skiljer på två typer av handlingar, dels den återskapande eller reproduktiva och den kreativa eller kombinatoriska. Den förstnämnda hänger ihop med vårt minne och att människan upprepar tidigare erfarenheter och minnen. Denna typ av handling, det vill säga återskapande eller reproduktiva, skapar ingenting nytt utan det är en upprepning av tidigare händelser. Den kreativa, det vill säga kombinatoriska handlingen är däremot nyskapande. Det är just den handlingen som gör att människan inte stannar i det förgångna utan skapar sin framtid och förändrar sin nutid. Fantasin är grunden för alla kreativa handlingar och aktiviteter inom kulturens alla områden och det är kreativiteten som ligger till grund för konstnärligt, vetenskapligt och tekniskt skapande (Vygotskij 1995, s. 9-13). Skapandet yttrar sig redan tidigt i barndomen och har en viktig plats inom barnpsykologin och pedagogiken. Man kan redan vid tidig ålder se barnets kreativa processer och detta kan man observera i barnens lekar. Vygotskij skriver att det viktigaste för fantasins skapande är människans tidigare erfarenheter och att det är utav dessa som fantasi konstruktionerna byggs upp av. Det betyder att ju fler erfarenheter en människa har, ju mer material har denne att utveckla fantasin med. Fantasin står inte i motsättning till minnet utan fantasin härrör från minnet och utövar nya kombinationer för att skapa fantasin (Vygotskij 1995, s. 15-16).

Vi kommer nu att fortsätta diskutera våra dilemma situationer utifrån Vygotskijs teori.

Ska vi som pedagoger gå in och styra vilka som ska delta i leken eller ska barnen själva forma sin lek? I Seraps berättelse berättar Anna att hon varit och fikat med sin mormor under helgen. Här kan man se att Anna använder sig av ett återskapande eller en reproduktiv handling i leken, att dom är på café. Vygotskij påstår att det återskapande eller reproduktiva hänger samman med människans minne och att vi upprepar tidigare erfarenheter och minnen. Denna typ av handling är en upprepning av tidigare händelser och inte ett skapande av något nytt (Vygotskij 1995, s. 9-13). Hon upprepar ett tidigare minne och intryck med hjälp av den fria leken och förskolans kaffeservis. Anna använder sig av fantasin och börjar servera glass istället för kaffe och bullar, vilket är en kreativ eller en kombinatorisk handling. Vygotskij hävdar att den kreativa, det vill säga kombinatoriska handlingen är nyskapande (Vygotskij 1995, s. 13). Anna använder sig alltså av fantasin som vi precis läst att Vygotskij menar också är grunden för alla kreativa aktiviteter och är tagna ur verkligheten från tidigare upplevelser.

När Amanda och Elin nekar Lukas att få leka med Barbiedockorna är det med största sannolikhet taget från tidigare erfarenheter där de sett att pojkar och flickor lekt med olika dockor beroende på vilket kön de tillhör. Här kan man se en återskapande handling, vilket Vygotskij menar är en upprepning av tidigare händelser (Vygotskij 1995, s.13). Många av barnen har sett på olika typer av filmer som gör att de bibehåller uppdelning av pojkar och flickor, det kan exempelvis vara filmer och spel som Spiderman och My Little Pony, olika teatrar, reklampelare och så vidare.

Vygotskij anser att leken är en önskeuppfyllelse och att barnet vill ha sina önskningar uppfyllda på en gång. Detta går inte alltid att realisera, som till exempel när det lilla barnet vill köra bil. Det är då leken blir ett medel för att realisera ogenomförbara önskningar (Vygotskij 1995, s. 15). Vi kan se exempel på detta i Seraps berättelse när Anna ger Kajsa kaffekoppen och säger att det är chokladglass i den, det är en önskan som Anna har just nu. Vygotskij skriver att barnet skapar en fiktiv situation i leken där barnets önskningar kan tillfredsställas. Inom alla lekar finns regler som till exempel beteenderegler. Det kan exempelvis handla om hur en mamma är och vad en mamma får göra och inte göra. Det handlar även om hur mycket och vad barnet uppfattar av sin omvärld. Lekens regler blir mer utarbetade och verklighetstrognare om barnet är mer medveten om vad som händer runt omkring denne (Vygotskij 1995, s. 15-16). När Stina kommer för nära vattenkastrullen reagerar Anna omedelbart utifrån en verklig situation. Hon vill inte att Stina ska röra kastrullen för att Anna själv har tänkt att hälla upp tevattnet. Här ser vi hur verkligheten speglar av sig på barnen i leken.

Vygotskij menar att lekens betydelse för barnets utveckling är enorm. I leken så utövar barnet den vuxna världens regler och barnet är alltid lite före sin utveckling. Man kan säga att barnet är huvudet högre i leken. Det är också i leken som barnet lär sig att vara medveten om sina egna handlingar (Vygotskij 1995, s. 143-146).

Utifrån Vygotskijs teorier har andra utvecklat dem, bland annat Knutsdotter. Vi fortsätter med att se på vad Knutsdotter säger om barns fria lek.

Vad sker i barns lek

Författaren Knutsdotter Olofsson skriver att leken är frivillig och sker för att barnen tycker att det är roligt att leka. Leken sker för lekens egen skull och intresset för leken kommer inifrån barnen. Författaren menar att leken bygger på det som barnet har upplevt, exempelvis om de har varit på restaurang, då kan det vara en lek man leker efter restaurangbesöket. Barnens inläring är att ta in nya kunskaper som finns utanför. När barnen leker utvecklar de sina erfarenheter och sina intryck. I leken blir barnens verklighet, som inte alltid är så lätt att förstå, mer överskådlig och förståelig. Lek är en del av inläring genom att barnen bearbetar verkliga situationer och har en stor betydelse för barnens utveckling. Inläringen bli lättare för barnen om den sker under en lek som oftast är lustfylld, frivillig och spontan. I leken lär sig barnen om de sociala relationerna och problemlösning, de lär sig även om kreativitet och vad kan man göra med olika saker. Barnen är som i en bubbla och det blir en frizon för barnen att befinna sig i leken, allt är möjligt där och då och då har de lättare att lära sig. Bland det roligaste som barnen tycker om att göra är att jaga varandra, att det är kul att föreställa sig saker och leva sig in i olika roller som skapar olika händelseförlopp i deras egen fantasi. I leken kan barnen vara rädda, arga eller ledsna. Leken är frivillig och föds för stunden och genomförs på en gång. Om vi vuxna tvingar barnen till lek så omvandlas leken genast till en sysselsättning eller till ett arbete, men arbetet som barnen sätts i tvång att utföra kan också med barns vilja omvandlas till lek (Knutsdotter Olofsson 1993, s. 11-14).

Knutsdotter Olofsson tar som exempel att barnens inre lust att bygga med klossar eller lego resulterar i själva byggandet och det är just byggandet som är det intressanta och inte resultatet. Det som byggs fram är ointressant för barnen då de raserar sina byggen och bygger på nytt igen. Detta påvisar att det är av inre lust som barnen leker och bygger. Det händer massor i leken och barnen bearbetar sin värld, sin omgivning och ökar på sin förmåga till kreativitet. Barnen lär sig att samspela med varandra och att kompromissa. När barnen befinner sig i sin lekbubbla är det en bra lek. Det är då vi vuxna måste förstå att leken är mest utvecklande gällande barnets bearbetning och fantasi. Leken kommer inifrån och syns utanpå, det är då barnet får ut sin fantasi och börjar leva ut den. Det är när barnet med hela sitt kroppsspråk och tonläge verkligen lever sig in i leken som barnen använder sin fantasi. Det aktiva engagemanget som barnet visar under leken är när barnet varken hör eller ser något annat. Allt som görs på riktigt i det verkliga livet kan göras i barnens lek. Leken är en lek när det är på låtsas och inte på riktigt (Knutsdotter Olofsson 1993, s. 11-14).

När Anna och Kajsa befinner sig i hemvrån och har dukat upp kaffekopparna, ger Anna kaffekoppen till Kajsa och säger att det är chokladglass i den. Hon sträcker även fram kaffefatet och säger till Kajsa att det är jordgubbsglass på fatet. Här ser vi fantasin flöda i den fria leken. Vi upplever att Anna och Kajsa varken hör eller ser något annat. Vi tolkar det som att flickorna med deras kroppsrörelser, sättet, tonen och hur de tilltalade varandra levde sig in i sin lekvärld på riktigt. Precis som Knutsdotter skriver så är det när barnet med hela sitt kroppsspråk och tonläge verkligen lever sig in i leken som barnen använder sin fantasi (Knutsdotter Olofsson 1993, s 14). Kanske borde Serap inte ha lagt sig i barnens lek överhuvudtaget, utan låtit flickorna befinna sig i sin lekvärld.

I det första dilemman talar Amanda om att sist Lukas var med och lekte med Barbiedockor hade han varit våldsam med dockan och slagit de andra Barbiedockorna. Därför vill de inte att han ska vara med idag. Amanda säger att det är bättre om han leker med Action Man. Elin lägger armarna i kors och nickar instämmande. Vi tolkar det som att man snabbt kan se att ledaren är Amanda och att Elin följer det Amanda tycker är rätt. Här tolkar vi det även som att styrningen som Amanda gör inte är av elakhet. Hon tycker att leken ska gå till på det här sättet och att Lukas inte klarar av att leka med Barbiedockorna. Båda flickorna är med på att Lukas ska leka med Action Man istället. Här kan vi pedagoger ha synpunkter på hur barnen ska leka. Frågan uppstår ofta om pedagogens styrande gällande allas delaktighet är det rätta. Vi ställs dock inför ett dilemma då vi anser att Lukas inte automatiskt ska uteslutas på grund av att han är pojke. Lenz Taguchi skriver att jämställdhetsarbetet måste starta redan i förskolan för att ojämlika strukturer mellan pojkar och flickor ska brytas (Lenz Taguchi 2011, s. 20). Här kan vi behöva gå in i leken försiktigt ur ett genusperspektiv. Detta för att öppna upp möjligheten så att Lukas får en chans att vara med även om vi riskerar att förstöra flickornas lekbubbla.

I dilemman med Stina så valde Serap att inte avstyra Stina från leken fast hon såg att Kajsa och Anna lekte och var i sin egen lilla lekvärld. Kanske är det så att Serap själv omedvetet har tolkat hemvrån med alla köksredskap som en tjejtaktivitet. I själva verket anser Serap att hon dagligen har sina genusglasögon på sig gällande leken i förskolan. Vi kan tydligt se att Serap omedvetet lägger in flickor i slutet på meningarna, vilket kan tolkas både av barn och pedagoger men även av Serap själv som att det är en lek för bara tjejer. Nu i efterhand när vi reflekterar över denna situation funderar vi på om det är så att vi pedagoger omedvetet lägger värderingar i att det är flickigt könskodat att leka i hemvrån? Författarna Berg och Nelson skriver i artikeln "identitet och genus i lek med dockor och figurer i förskolan" att flickornas lek var lugnare än pojkars.

(Berg & Nelson 2006, s. 136-137). Detta kan vara en möjlig förklaring till att Serap la sig i leken för att få med Stina istället för att exempelvis ta med henne bort till pojkarna och kolla vad dom lekte.

Några funderingar som dyker upp hos oss är även hur det kommer sig att som vi upplever det, många pedagoger relaterar hemvrån till flickor då det faktiskt är många män som står i köket i sociala medier som exempelvis "mästerkockarna". Idag blir vi matade överallt med att det i dagsläget är ganska vanligt att både män och kvinnor håller på med sysslor i köket. Trots detta verkar vi relatera hemvrån till flickor. Kanske kan det vara för att där vi ser män i köket ofta är i en yrkesroll som kock och inte i hemmen i våra privata kök? När vi pedagoger pratar med barnen på måndagar om vad de har gjort i helgen och de exempelvis säger att de har bakat så upplever vi att det oftast är med mamman. I den vetenskapliga artikeln skriver författarna Berg och Nelsson att pojkarnas lek kretsade mest kring manlig styrka och våld medan flickornas lek kretsade mer kring att göra Barbiedockorna fina, kamma håret, klä på, gå på café och så vidare (Berg & Nelsson 2006, s. 125-127). Vi funderar på om de inmatade könsrollerna, intrycken från både hem och samhället omedvetet påverkar att Kajsa, Anna och Stina drar sig till hemvrån. Våra egna erfarenheter är att fler kvinnor syns bakom kassan på offentliga caféer och att om det är en manlig verkar han oftast ha en chefsroll.

Knutsdotter menar att det finns skillnader i barnens lek och pojkar och flickor leker annorlunda. Pojkar är ofta mer bullriga, kraftfulla och tävlingsinriktade. Det är inte så ovanligt att flickor undviker pojkarna för deras bråkighet. Flickorna samlas gärna i förskolans dockvrå när pojkarna helst vill leka mer vilda lekar. Många flickor vill gärna leka två och två medan pojkarna ofta leker i större grupp (Knutsdotter, Olofsson 1987, s. 98-99).

Vi kommer nu att reflektera över vårt första dilemma som handlar om att Lukas vill vara med och leka med Barbie.

Reflektion

När Lukas inte får vara med och leka med flickorna för att han är pojke, och för att de uppfattar honom som för våldsam och okunnig gällande hur Barbie ska bete sig ställs Sandra inför ett dilemma. Det är önskvärt att både pojkar och flickor ska kunna leka tillsammans och leken ska helst vara fri. Här kan Sandra gå in och försöka styra så att Lukas kan få vara med samtidigt som leksakerna i sig har försvårat detta genom att pojkar och flickor leker på olika sätt med könsbundna traditionella dockor. Hur ska vi agera i en situation som denna? Bör leksaker som Barbie och Action man finnas på förskolan när problem som detta uppstår? Bör alla leksaker vara könsneutrala för att främja att pojkar och flickor kan leka tillsammans utan förväntningar på kön? Lenz Taguchi beskriver könsneutraliteten som att man har ett könsneutralt språk, handlande och bemötande. Detta blir en pedagogisk strategi som kan övervinna oenigheterna som kan uppkomma vid diskussioner gällande orsakerna till att pojkar och flickor framstår som olika grupper och individer (Lenz Taguchi 2013, s. 22). Man kan fråga sig om det är så att flickor och pojkar inte kan komma överens för att det är så inrotat gällande hur traditionella pojk-och flickdockor förväntas bete sig. Leken är en spegling av det verkliga livet och kanske är det så att stereotypa dockor som Barbie och Action Man förstärker dessa synsätt. När barnen själva får bestämma vem de ska leka med utan styrning från pedagoger så uppstår det oftast denna typ av problem. I läroplanen för förskolan står det att "Förskolan ska motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller" (Skolverket 2016, s.5). Frågan är hur vi gör det med tanke på hur starkt rotade Barbie och Action Mans beteende är. Det finns många sätt att arbeta med detta. Vissa förskolor har exempelvis inte denna typ av leksaker. Det innebär dock inte att barnen inte kommer i kontakt med dessa dockor. Det är vår uppgift som pedagoger att hitta lösningar som fungerar på förskolan. Genom att det blir en synlig uppdelning på förskolan mellan flickor och pojkar och vad som är ett flickigt och pojkigt sätt att leka, kan det upprätthålla ett könsuppdelat sätt att leka vilket är oönskat på förskolan. De barn som egentligen vill utforska en annan del av sin identitet kan bli förhindrade till detta genom att det inte finns ett tillåtande sätt mellan barnen själva. Barn kan lätt hamna utanför om dom inte infinner sig i detta förutbestämda könsroller.

Varför vi finner det intressant och vill lyfta just situationen med Barbie och Action Man är för att vi pedagoger som arbetar på förskola ofta, om inte dagligen möts av leksituationer innehållande könsbestämda leksaker där vi inte riktigt vet vad som är rätt att göra i just den

berörda situationen. Vi kommer nu att diskutera situationen som uppstod med Barbie och Action man, samt leksituationen i caféet, utifrån Berg och Nelsson (2006) och deras tankar om identitet och genus.

Könsbundna leksaker

Vi vill nu diskutera våra dilemmasituationer utifrån Lars-Erik Bergs och Anders Nelssons artikel "Identitet och genus i lek med dockor och figurer i förskolan", då den bland annat tar upp Meads identitetsteori och Vygotskijs sociokulturella fokus som belyser det dilemma vi beskriver. De två perspektiven är komplement till varandra och fokuserar på samma verklighet ur något olika vinklar. Både i skollagen och läroplanen framkommer det att förskolan aktivt måste arbeta för att motverka traditionella könsroller. I artikeln som vi valt att fördjupa oss i tar man upp leksakers betydelse i leken när det gäller barns utveckling generellt. Det är i leken som barnet skapar sin identitet och det gäller även genus. I artikeln hänvisar man till Bauman och Giddens som menar att identitetens formgivning befinner sig i en förändringsprocess mot större plasticitet. Med plasticitet menar författarna formbarhet. Artikeln tar också upp att det inte är lika entydigt idag gällande hur man i genushänseende skall uppfatta sig själv. Historiskt sett fanns det tydliga mallar för vad som var kvinnligt och manligt. Detta kan vara ett resultat av att barns leksaker inte alltid är könsbundna på samma sätt även om många fortfarande är det. Plasticitetbegreppet kan användas både när det gäller identitetskonstruktioner och till leksaker (Berg och Nelsson 2006, s. 124).

Artikeln diskuterar flickors och pojkars lek med leksaker och tar även upp könsstereotypa lekar. Den könsstereotypa leken kan ses som en fast punkt för barns identitetskonstruktion, speciellt i en tid där mycket annat är under förändring. Studien tolkar också betydelsen av lek i ett genusperspektiv gällande plastisk identitetskonstruktion. Detta är relevant för det dilemma vi beskriver i vår berättelse. Syftet med artikeln och studien är att tolka betydelsen om plastiskt identitetskonstruktion i leken samt att belysa leksakernas betydelse i leken och hur barn blir påverkade av leksakerna när det gäller identitet och genus.

De viktigaste slutsatserna i artikeln är att man iakttog flera exempel som visar på olika förhållningssätt hos flickor och pojkar i lekens innehåll och form. Flickornas lek visar en högre

plasticitet än hos pojkarna. Flickornas lek hade också en högre del av inslag på dynamiskt berättande samt relationellt förhållningssätt. Pojkarnas lek kretsade mest kring gestaltande av maskulin styrka samt av våld. Man anser i studien att pojkarnas och flickornas olikheter berodde på barnens olika intentioner och deras lust i leken men även leksakerna hade betydelse beroende på hur kön och genus representerades. De olika teoretiska fokus som användes i studien gav upphov till delvis olika bilder av flickornas och pojkarnas lek. Flickorna framstod när man tittade på det interaktionistiska fokuset som mer berättande medan pojkarna visade mer styrka och makt. Med det interaktionistiska fokuset menar man samspelet mellan barnen (Berg & Nelsson 2006, s. 125-127).

Med sociokulturellt fokus menar man att vi människor hela tiden lär oss i alla sociala kontexter. Berg och Nelsson menar att när man iakttar ur det sociokulturella fokuset där leksakerna har större betydelse och värderas mer ger man de manliga dockorna en bild av att vara mer handlingskraftiga än kvinnodockorna som är mer passivt gestaltade. Studien visar tendenser på generell plasticitet i identitetskonstruktion medan det empiriska exemplet visar en motbild till detta när det gäller genushänseende. Dockorna lockade fram stereotypa gestaltande när det gäller mans- och kvinnoroller. Leken blev begränsande av dessa stereotypa föreställningar och förhindrade en friflödande plastisk lek. Det är viktigt hur vuxna reflekterar när barn leker med stereotypa representationer av kvinnor och män som till exempel Barbie och Action man när det gäller identitetskonstruktion. Barbie som är en traditionell flickdocka har ostadiga fötter och stora ögon medan Action man som är en traditionell pojkdocka har små ögon och kan stå för sig själv. Flickdockorna har hår som kan borstas vilket skiljer sig från pojkdockorna som har ditmålat hår. Detta påverkar inriktningen på leken när det gäller flickor och pojkar. Flickdockan kan inte hålla något i händerna vilket gör dem hjälplösa till skillnad från pojkdockorna som kan hålla i redskap. I studien valde barnen att leka med de dockor som representerade det egna könet. Pojkarna som lekte med Action man lät honom ofta utföra våldsrelaterade handlingar. Han hoppade på andra dockors saker, han slogs, flög, hoppade från höga höjder och trillade. Detta är en könsstereotypisk lek, vilket möjliggörs av leksaken, det vill säga Action man. Flickornas lek var mer lugn, de byggde upp en berättelse kring leken med dockorna och den innehöll en högre grad av plasticitet än pojkarnas lek. Det fanns en skillnad mellan pojkarnas och flickornas agerande med dockorna. Pojkarna höll dockan framför sig och när de gjorde saker var pojkarna oftast dockan. Flickornas lek utmärktes av att de agerade med dockorna. Flickorna talade nästan uteslutande med föreställd lekröst. Pojkarna däremot talade med sin egen röst och benämnde dockorna som jag. Flickorna var inte själva dockorna och kunde ha

olika röster när de växlade mellan olika dockor vilket tyder på en större plasticitet. Pojkarna i studien valde att helst leka med mansdockorna, dessa hade redskap vilket gjorde dem mer handlingskraftiga. Kvinnodockornas handlingskraft var begränsad genom sin hjälplöshet då de saknade möjligheten att hålla i redskap. Både styrka och makt var viktigt för pojkarna i leken. Allt annat var oviktigt. Flickorna satt högst värde i attribut som kläder och skönhet, de lade ner mycket tid på att klä av och på dockorna samt kamma deras hår med mera (Berg & Nelsson 2006, s. 130-138).

Studien i artikeln är begränsad men den identifierar vissa mönster i barnens lek gällande könsroller och identitetsskapande som kan ligga till grund för vidare forskning.

Vi tycker att artikeln är intressant då den ger oss olika perspektiv gällande genusleksaker, vilket är viktigt att ha med sig i rollen som förskolepedagog.

När vi reflekterar över vad vi hade kunnat göra annorlunda för att förhålla oss till läroplanen om att motverka traditionella könsroller så hade exempelvis Serap kunnat motverka den stereotypa leken i hemvrån genom att hon hade bjudit in en eller flera pojkar till leken i cafeet. Sandra hade kunnat hitta andra lösningar än att ta den snabba utvägen och plocka bort barbiedockorna. Sandra hade eventuellt kunnat starta en lek med barbiedockor tillsammans med Lukas och sedan dragit sig ur leken och gått därifrån eller hämtat ett annat barn, exempelvis en pojke som kunde leka med Lukas. Den fria leken skulle ha blivit till en lek som styrdes av en pedagog, dock hade detta kanske hjälpt Amanda och Elin att få en inblick i att pojkar visst kan leka med barbiedockor. Amanda och Elin hade kanske blivit nyfikna på vad pojkarna hade för lek med sina Barbiedockor och det hade kunnat resultera i en gemensam lek.

Vi upplever att förr hade man en mer strikt syn på vad barn beroende på kön kunde göra, man hade mer fasta ramar. Författarna och familjeterapeuterna Juul och Jensen skriver att pedagoger, föräldrar och psykologer förr ägnade sig mindre åt vem barnet var än idag. Man ägnade sig mer åt hur man ansåg att barnet skulle vara och hur man skulle gå tillväga för att få barnet att bli så (Juul & Jensen 2012, s. 31-32). Vi upplever dock att detta finns kvar då vi båda har erfarenheter av att exempelvis ha mött pappor som inte vill att deras söner ska klä ut sig i förskolans olika klänningar i rolleken. Hur hanterar vi sådana situationer? Vi pedagoger behöver vägledning uppifrån för att vi ska kunna hantera föräldrar i sådana situationer. Det behövs för att kunna låta barnen leva ut sina roller i den fria leken. Vi funderar på leksituationen med Lukas om det är så

att genom att han leker med Barbie så är leken fri, men vad händer när han slåss med Barbiedockan? Blir det då en stereotyp lek?

Vi vill få ytterligare perspektiv på vad genus kan spela in på barns beslut av lekar och leksaker och kommer därför vidare att diskutera vad Hillevi Lenz Taguchi säger om barn och genus.

Bryta ojämlika uppbyggnader mellan könen

Författaren Lenz Taguchi skriver att det är ett måste att man börjar att arbeta med jämställdhet redan hos de yngsta barnen. Varför man ska starta med arbetet redan i förskolan är för att bryta nuvarande ojämlika uppbyggnader mellan könen. Detta får oss att tänka på att det är väldigt viktigt att vi som arbetar i förskola tänker oss för och inte bara oreflekterat agerar i situationer som i exempelvis situationen med Barbie och Action man. Hon menar att könsneutraliteten som innebär ett bemötande, språk och handlande som är könsneutralt blir ett pedagogiskt tillvägagångssätt. Detta blir även det som enar oss pedagoger i våra diskussioner vad gäller orsakerna till att pojkar och flickor, som både individ och grupp, visar sig olika. Oberoende av om man tänker att könens olikhet och individualism är biologiskt och ofrånkomligt bestämt, eller om man funderar på om olikheterna mellan könen bildas i samspel med andra människor, kan man komma överens om att man ska prata på samma sätt till barn oavsett kön. Även att man ska se till att alla barn får chans att delta i aktiviteter och lekar som inte är könskodade. Enligt våra egna erfarenheter så tolkar vi det som att det finns en medvetenhet på förskolor idag gällande att alla är överens om att pojkar och flickor ska ha samma möjligheter, men vi frågar oss om vi tycker att det faktiskt är så när vi ser till våra verksamheter och hur populärkulturen avspeglar sig på barnen. Vi upplever att pojkarna oftast är intresserade av figurer som Action Man och Spiderman medan flickornas populärkultur har kretsat kring till exempel Frost just nu. Visst har hon superkrafter, men hon flyger inte och är inte bullrig. Författaren Lenz Taguchi menar att flickor ska få möjligheter att träna egenskaper som är maskulina och tvärtom. Det kompensatoriska arbetet gällande genus utgår från att man har en stark tro gällande att kön kan tolkas som en social konstruktion och på detta vis är förändringsbart. För att göra sin förskola könsneutral kan man köpa in könsneutrala leksaker och material eller så kan man arbeta på det kompensatoriska sättet som är att blanda könskodade leksaker och material i sin miljö, med tanken att få barnen att gå emot de normer som finns gällande könen (Lenz Taguchi 2011, s. 20-24). På vissa förskolor plockar man bort könsbestämda leksaker som bilar och dockor för

att det ska bli så könsneutralt som möjligt. Vi funderar på om det faktiskt är så att flickor leker med dockor och pojkar leker med bilar för att det är könskodat, men betyder det att exempelvis pärlor, som inte är könskodat leder till att pojkarna inte plockar ut flest gröna och blå pärlor? Det kanske inte är själva leksakerna som är könskodade, utan vad vi gör med leksakerna som gör att det blir könskodat? Lenz Taguchi menar att förskolor kan köpa in konstruktionsmaterial som passar både pojkar och flickor för att göra ett försök gällande att frambringa platser att mötas på som har material som bidrar till att både pojkar och flickor lockas dit (Lenz Taguchi 2011, s. 22). I vårt dilemma med Barbie och Action man så väljer Sandra att plocka bort barbiedockorna från leksituationen. Här tänker vi oss att man istället hade kunnat involvera Lukas med Barbiedockorna och på så sätt hjälpa barnen att överskrida de könskodade gränserna. Detta gäller även i dilemmat med Anna, Kajsa och Stina. Här tänker vi oss att man hade kunnat bjuda in pojkar till leken så att det blev en blandning mellan flickor och pojkar för att överskrida de könskodade gränserna.

Lenz Taguchi skriver att de könsneutrala strategierna är vanliga. Trots detta är det lika vanligt att förskolor i stället riktar in sig på att behandla pojkar och flickor olika. Förskolan erbjuder pojkar att träna feminina egenskaper och flickor att träna maskulina (Lenz Taguchi 2011, s. 22). Vi tänker att om man verkligen vill ha en könsneutral förskola kanske man ska tänka på att lägga ut dockor i bygghörnan som kan skapa möten där både pojkar och flickor kan leka tillsammans. Ett annat sätt vi tänker oss är att man kan locka barnen till att bli intresserade av exempelvis hemvrån som är könskodat till flickorna. Detta kan vi göra genom att till exempel stå och skala riktiga morötter där med barnen. Detta kan leda till att könskodningen försvinner och att det istället blir en rolig aktivitet alla tillsammans. Vi har även sett förskolor som exempelvis byter ut ord i sånger, ramsor och berättelser som är könskodade till ordet "hen". På våra förskolor arbetar vi aktivt medvetet med genusfrågor, vilket har lett fram till att pedagoger i våra verksamheter på kvällsmöten har beslutat att vi inte ska använda oss av begreppen han och hon utan istället säga hen. Ska vi tilltala barnen på förskolan ska vi inte säga han eller hon utan försöka tänka på att använda oss av deras namn. Detta för att låta barnen bilda sin egen uppfattning om genus. Vi själva lägger ingen värdering i att man byter ut han eller hon till hen, utan vi är beredda att prova olika förslag som arbetslagen kommer överens om. Det har även diskuterats i ett av våra arbetslag att man skulle kunna måla om förskolans lokaler i regnbågens färger och köpa in böcker med inte bara hetero föräldrar, utan även exempelvis samkönade föräldrar. Man kan även köpa in dockor som är mörkhyade och på så sätt blanda olika etniciteter. Om vi pedagoger har ett medvetet tänkande kring könskodade leksaker kanske detta

hade lett till att leken med Barbiedockorna inte hade avslutats, utan att Lukas hade involveras i leken istället. Genusarbetet på förskolan borde enligt oss gå ut på att visa barnen mångfald istället för att fostra in dem i tydliga könsroller. Genom att Lukas kan vara med och leka med Barbie kan vi arbeta mot att det inte behöver vara flickor som leker tysta lågmälda lekar och pojkar högljudda, utan att det sitter i leken mer än i könen. Detta tror vi skulle leda till att leken blir mer jämställd mellan pojkar och flickor i förskolan. Vi fortsätter diskutera barns lek utifrån teorin *Theory of mind* för att få ytterligare perspektiv på våra situationer.

Barns rollek

Harvard och Jensen menar att identitet betyder olika beroende på kontexten. Man kan genom att vara kvinna eller man ha en könsidentitet och genom att känna sig som något av könen eller mittemellan kan man ha en genusidentitet. Människan kan även ha en etnisk identitet och en nationell identitet. Vi kan även ha andra identiteter som exempelvis barn, sambo eller förälder. Man kan också prata om socialgruppsidentitet och yrkesidentitet. Det finns en närhet mellan *roll* och identitet. Är man en förälder har man en roll som detta, det kan också vara en roll i något yrke. Rollen är något som man *tar* och identiteten är något som man antingen föds till eller blir tilldelad av de i sin omgivning. I barns lek provar barn ofta att ha olika sorters roller. Det brukar prova olika roller inom familjen. De kan vara en pappa, mamma, ett barn eller exempelvis ett husdjur. Vidare provar barnen på roller som har med olika yrken att göra, det kan vara roller som exempelvis polis eller sjuksköterska. När ett barn har lekt i några år vill de gärna prova på att vara en låtsasperson som exempelvis Emil i Lönneberga (Harvard och Jensen 2009, s. 25). Vi tänker på hur viktig barns lek är för deras chans till att utveckla sig själva och sina egna roller och identiteter genom leken. Detta får oss att mer medvetet tänka på hur vi som pedagoger på förskola måste tänka efter gällande hur vi löser olika situationer som uppstår för barn i deras lek. Att vi tar oss tid till att finnas som stöd för barnen i deras lek kan vara viktigare än vad vi tror istället för att vi exempelvis bara avslutar leken som i situationen med Barbie och Action man, eller heltoreflekterat lägger oss i leken med caféet som gjorde att barnen ledsnade och avslutade leken själva. För att leken ska bli så fri som möjligt måste vi pedagoger vara noga med hur vi griper in i barns fria lek och därför stanna upp en extra gång och tänka efter.

Harvard och Jensen skriver att begreppet *Theory of mind* är likartat med intersubjektivitet. Med intersubjektivitet menar man kunnandet att kommunicera med och om någon eller om något.

Människan har en tendens att tillskriva mentala tillstånd gällande andra människor, företeelser och föremål som inte är levande, att företeelsen eller individen vill någonting eller tänker något. *Theory of mind* utformades i slutet av 1970-talet och är en av flera modeller som utformats för att ta reda på varför och hur människor tolkar andras avsikter och tankar. Av den orsaken att man inte med någon garanti kan ha omedelbart tillträde till en annan individs känslor eller tankar tolkades detta som att det är människor som frambringar teorier gällande andra individers mentala situation. Detta görs då utifrån sina egna observationer och tolkningar av andra människor. Modellen *Theory of mind* hjälper oss att förstå hur människor förstår andras önsknings, avsikter, känslor, planer, kunskaper och övertygelser. Att kunna förstå andra människors mentala tillstånd är ett perspektiv på barns sociala och kognitiva utveckling. Barn kan reagera på andra människors känslor redan från födseln, skickligheten att förstå känslorna kommer dock runt två års ålder och ger en grund för kunnandet att ha empati. Harvard och Jensen menar att när ett barn är nio månader gammalt kan de lägga märke till andra människors syften och uppsåt. Ett barn tror fram till två års ålder att andra människor vill samma sak som de själva, men efter tvåårsåldern inleds kunnandet att iaktta andra människor som personer med egna önskemål. När barn är i fyra års åldern börjar de förstå att olika individer har olika planer, kunskaper och övertygelser. Detta leder till att barn från fyra års ålder villigt delar sin kunskap vidare gällande vad de själva vet (Harvard & Jensen 2009, s.23-24). Vi tycker oss känna igen fyra åringarnas beteende i båda våra berättelser. Vi tolkar det som att Amanda och Elin, båda fyra år, redan innan Lukas är med vet vad han har för planer med leken. I alla fall tror sig veta. Detsamma gäller Anna och Kajsa, de tycker sig redan innan Stina är med, veta vem hon är som person och vad det kommer innebära om hon är med i leken. Vi funderar på om detta kan ha att göra med deras motvillighet till både Lukas och Stina?

Vi kommer att fortsätta att titta på Juul och Jensens syn på hur barn blir formade av uppfostran och vad den kan komma att spela in vad gäller gränssättning i leken.

Uppfostrans betydelse för gränssättning

Författarna Juul och Jensen hävdar att barnuppfostrans mål och värdegrund har gått igenom stora ändringar från mitten av 1900-talet. Förr fanns det egentligen ett tillvägagångssätt att uppfostra barn på till skillnad från idag när man uppfostrar barn på många olika sätt. Institutioners värden och familjens värden var likasinnade under lång tid då man var överens om vad som var ett bra och ett dåligt beteende hos barn. Utgångspunkten man hade var att barn var lärarnas och föräldrarnas uppgift att forma utifrån den sociala, kulturella och moraliska enighet som fanns i samhället, även utifrån arbetsmarknaden som hade sina krav på sina medarbetares skicklighet, personliga beteende och kunskap. Förr såg man barndomen som en förberedelse inför det kommande vuxenlivet. Familjen, skolan och arbetsplatserna var hierarkiska och auktoritära maktstrukturer. Barnuppfostrans nyckelord var anpassning och lydnad. Dock fanns det redan då skillnader mellan skolor, lärare och föräldrar. I en del situationer var villkoren på anpassning anpassbart medan i andra situationer var det ett krav på att anpassa sig totalt. Om man jämför med den kunskapen vi besitter i dag så var kunskapen om barn och deras utveckling förr mycket begränsad, uppfostran skedde till största del utifrån moraliska värdeföreställningar. Idag är inte de moraliska värdeföreställningarna lika begränsade. Förr ägnade sig pedagoger, föräldrar och psykologer mindre åt vem barnet var men mer åt hur man ansåg att barnet skulle vara och hur man skulle gå tillväga för att få barnet att bli så. Av denna anledning styrdes intresset mer mot den pedagogiska psykologin istället för mot utvecklingspsykologin. Sjuksköterskor och läkare som arbetade med barn var intresserade av den fysiska utvecklingen hos barn och deras välbefinnande. Efterhand kom även intresset för sambandet mellan detta och de sociala förhållanden familjerna hade. Utvecklingen från ungefär 1980 och framåt är mera komplex än förut. Detta har att göra med att det hämtas inspiration från två värdesystem som är åtskilda, nämligen det psykologiska-existentiella och det politiska. Dessa två värdesystem är både parallella med varandra men även i kollision. Kliniker och forskare hade fram till mitten på nittio-talet skapat en överblick över tre stilarter som var väldigt olika gällande den privata barnuppfostran. Dessa stilarter var auktoritär, auktoritativ och fri fostran. Den auktoritära stilen gällande att uppfostra barn innebar en känslomässig distans, hårda regler och väldigt låg anpassning till barnets egna behov. Denna stil är ansluten till en aggressionsnivå som ligger över genomsnittet. Den auktoritativa uppfostringsstilen utmärks av engagemang, värme, fasta effektiva regler samt en öppen tvåvägskommunikation. Den här uppfostringsstilen har resulterat i en utveckling gällande trygga, känslomässigt balanserande och sociala människor som är välfungerande. Fri

uppfostran däremot präglas av minimala krav på barnen vad gäller att följa sina föräldrars normer och regler. Man hjälper inte barnet särskilt mycket med att sätta gränser och att strukturera livet. Att få en fri uppfostran medverkar till en omognad gällande socialt ansvar, kognitiva förmågor, oberoende och impuls kontroll hos barnet. Det har visat sig att föräldrar som använder sig av auktoritär uppfostran och fri uppfostran har svårt gällande att ha en välfungerande kommunikation med barnen (Juul & Jensen 2012, s. 31-32).

När denna överblick utkom försökte många föräldrarkullar att hitta balans mellan den auktoritära uppfostran som var behövlig men med respekt för barnets kompetenser men även sårbarheter. Att få en förändring från den egna familjens begäran på lydnad, till att få en familjestruktur som är mer demokratisk och jämlik, har krävt föräldrar som är beredda på att se på barnuppfostran med nya ögon. Många föräldrar har inte haft det lätt med detta då man inte riktigt har vetat hur det nya sättet att uppfostra barn på ska gå till. Att de flesta föräldrar vill att sina egna barn ska ha det bättre än hur de själva hade det är något som resulterar i att många föräldrar fokuserar på att inte göra som deras föräldrar gjorde istället för att kanske se över hur de egentligen vill att deras barns barndom ska se ut. Det kan handla om att man ger barnen materiella ting för att kompensera att man själv inte hade så mycket saker, eller att de inte fick göra sig hörda som små och därför nu låter sina egna barn bestämma mer än vad de kanske själva vill. Ett resultat av att försöka ge barn den uppfostran som man själv anser sig att man saknade kan resultera i barn som fungerar dåligt socialt och är krävande, samt föräldrar som är osäkra. Utvecklingen av den stereotypa privata barnuppfostran är nu på väg bort och ersätts istället av föräldrarnas egna ställningstaganden till värden som kommer forma barnens uppväxt och familjens liv. Juul och Jensen menar att vi kommer att få se de kommande åren i vilken omfattning de pedagogiska inrättningarna kommer att vara inspirerande och lojala i sitt samarbete (Juul & Jensen 2012, s. 33).

Vi tolkar det som att på den tiden som det fanns ett sätt att uppfostra barn på som var rätt måste ha varit lättare för pedagoger att förhålla sig till och göra föräldrar nöjda. Det måste ha varit lättare att ha i stort sett en riktlinje att gå efter än hur vi pedagoger har det idag. Idag är vi pedagoger ofta "rädda" för hur vi kan och får bete oss och många upplever att chefer för förskolor idag gör allt för att göra föräldrar nöjda både på privata och kommunala förskolor. Vi upplever det som att speciellt privata förskolor vill göra föräldrar nöjda då det är deras kunder. Detta blir jobbigt för oss pedagoger gällande hur vi ska förhålla oss till barnen i olika situationer i förskolan. Här kan vi tydligt se hur Juul och Jensen beskriver barnuppfostran och vad den har

för påverkan. Mycket av hur vi pedagoger kan agera har att göra med hur samhället förhåller sig till barns uppfostran i dagsläget. Vi ska vara tillmötesgående, göra föräldrar nöjda efter deras behov och särskilt upplever vi detta i privata förskolor. Detta gör det svårt för oss att veta hur vi ska förhålla oss till genus och gränssättning. För en familj kan det vara okej att deras son leker med Barbie eller i hemvrån, eller att deras dotter leker i bilhörnan. För en annan familj är det absolut inte okej. Vi upplever att om man jämför med förut så vilar inte alls familjers värderingar på samma värdegrund idag. Enligt författarna Juul och Jensen var familjens och förskolans värdegrund förr densamma, vilket vi tänker skulle underlätta vårt arbete med barnen enormt. Om vi tänker på våra två leksituationer vi beskriver ovan hade vi säkert vetat mer direkt hur vi skulle agera förr. Vi upplever att den spridda synen på uppfostran idag gör att det skapas en osäkerhet i hur vi pedagoger ska agera i olika dilemmasituationer med barnen. Det är lätt hänt att man utgår ifrån vem barnet är och vad det har för föräldrar när vi avgör hur vi agerar. Är det här ett barn där föräldrarna är måna om att barnet lär sig rätt och fel, eller är detta ett barn med föräldrar som kommer att bli arga om vi säger ifrån? Juul och Jensen pratar om familjens egna ställningstaganden till värden och att det är det som kommer forma familjen, vi upplever att dessa värden påverkar pedagogernas förhållningssätt till olika situationer i förskolan gällande olika barn och hur vi pedagoger väljer att hantera olika situationer som uppstår i förskolan. Vi tänker oss att det därför är väldigt viktigt att vi pedagoger som arbetar på en förskola vet vad förskolan vilar på för värdegrund och att vi förhåller oss till denna oavsett vilket barn det är och oavsett vad barnet har för föräldrar. Det ska inte spela någon roll vad föräldrarna har för ekonomisk, etnisk eller sexuell läggning när vi pedagoger avgör hur vi bemöter våra barn som kommer till förskolan. Vi tänker även på den vetenskapliga artikeln vi tidigare diskuterat gällande plasticitet, formbarhet. Förr lekte barnen mer med stenar och pinnar medans det idag finns massor av leksaker. Barn förr var inte lika påverkade av populärkulturen som barn är idag.

När vi diskuterar pedagogers bemötande mot barnen på förskolan får det oss även att tänka på de "stökiga" barnen som springer runt och är enormt fysiskt aktiva både inomhus och utomhus. Vi tänker att ett nytänkande även gäller i dessa situationer. Om reglerna på förskolan säger att man inte får springa runt kanske vi måste tänka om. Vi kan ta med barnen utomhus eller skapa miljöer inomhus där springande kan vara tillåtande. Enligt förskolans styrdokument framkommer det tydligt att vi ska arbeta med barnen individuellt utifrån deras förutsättningar. Här tänker vi på dilemmasituationen med Barbie och Action man där flickorna upplever Lukas som vild. Kan detta vara för att pedagogerna bromsar och hindrar barnen i deras lek med Action

man hela tiden. Dom får inte springa runt och strida med dockorna/leksaker för att det blir en vild lek. Varför får dom inte det? Kan det vara för att pedagogerna är rädda att tappa kontrollen och att leken går över styr. Vi tänker att pedagogerna kanske behöver vara mer närvarande och finnas bredvid leken, men samtidigt kan man fundera över hur fri deras lek blir om vi måste vara med för att det inte går överstyr?

Vi kommer därför nedan att diskutera fysisk aktivitet och dess innebörd för att få vidare perspektiv på leken.

Fysisk aktivitet

I barns fria lek är det ofta fysisk aktivitet. Detta sker mest i utomhuslekar då vi pedagoger avbryter mycket fysisk lek inomhus eftersom det inte är tillåtet att springa inomhus. Vi pedagoger inom förskolan kanske borde ha en mer tillåtande miljö inomhus där barnen kan leka mer fysiskt då fysisk aktivitet ger barnen glädje. Genom fysisk aktivitet bättras barnens uthållighet och stärker barnets självkänsla samt att barnet tränar social samvaro och samarbete. Barnen tränar på att förstå instruktioner. Vi vuxna måste ge barnen möjligheter att kunna använda sina erfarenheter inom leken. Barnen måste kunna gestalta sina lekupplevelser genom fysisk aktivitet. Dessa fysiska aktiviteter har för det mesta inga regler, men det kan hända att en fysisk aktivitet kan bli en regel och tvärtom. Genom detta kan man se att barnet behärskar de olika lekformerna. När vi pedagoger ska arbeta med fysiska aktiviteter är det viktigt att vi tar reda på vilken nivå barnet befinner sig på gällande fysisk och motorisk utveckling. Det är också viktigt att ta reda på om barnet kan använda sina förmågor i samspel med andra (Grindberg & Langlo Jagtoien 2000, s. 104). Detta får oss att reflektera över att vi kanske måste vara mer tillåtande gällande den fysiska leken i förskolan inomhus. I Sandras leksituation kan det vara så att Lukas kanske faktiskt behöver vara lite vildare i leken med Barbiedockorna. I hans lekvärld kanske Barbiedockan är ett annat föremål och därför leker han lite mer aktivt fysiskt. Som pedagog hade man kanske kunnat låta Lukas leka med Amanda och Elin men att detta hade blivit ett lärande för Amanda och Elin som fick lyssna på Lukas och lära sig att ta hänsyn och samarbeta så att alla kommer överens. Detta är ett exempel på att ja, ibland kanske vi måste gå in och styra leken utifrån vår fingertoppskänsla. Grindberg & Langlo menar att barn leker överallt. Vi kan se barn leka på busshållplatser, i affärer och så vidare. Vi vuxna borde ägna mer tid åt att leka. Överallt där barn befinner sig uppstår leken. Miljön som barnen befinner

sig i är avgörande gällande hur leken kommer att bli, exempelvis om de är inne eller ute. Ibland kan en lastpall vara ett flygplan och i nästa stund kan det vara toppen på ett berg där barnen hoppar fallskärm. Det kan hända att som vuxen känner man sig osäker på hur man ska vara i leken, men den vuxne behöver vara aktiv i barnens lek. De vuxna kan skapa förutsättningar för lek men då betyder det att den vuxna måste ge stor frihet till barnens lek och inte bestämma åt vilket håll leken ska utvecklas åt (Grindberg & Langlo Jagtoien 2000, s. 134). Att sätta gränsen för hur mycket frihet vi som pedagoger kan ge barnen i en lek är svår att avgöra och något vi får känna in vad gäller just den specifika situationen, leken och de delaktiga barnen.

Vidare skriver författarna Grindberg och Langlo Jagtoien att gällande barns utomhuslek, till exempel utomhusbandy, så måste en vuxen vara med och styra upp leken. Detta genom exempelvis turtagning och så vidare för att alla barn ska ha möjlighet att vara delaktiga i leken. Ofta är lekarna utomhus mer spelmässiga lekar med lekregler där barnen behöver stöd av vuxna. Detta gäller inte till exempel när man sitter och bygger i sandlådan, leker med kottar eller pinnar med mera. När vi vuxna är med i leken kan vi styra, visa och uppmuntra barn till en mer varierad lek (Grindberg & Langlo Jagtoien 2000, s. 134). Vi anser att det är det här som är skillnaden på lek och fri lek. Ibland måste vi pedagoger gå in och styra barns lek, oftast i en lek som är en lek med regler, som ”Kom alla mina små kycklingar”.

Grindberg och Langlo menar att vi kan lära barn att tolka signaler till vad som är lek eller inte. Vi kan hjälpa barnen att förstå de grundläggande reglerna i leken som i första hand är att turas om och att tillsammans förstå vad leken går ut på. Vuxna ger barnen idéer och trygghet via att vara tydlig och befintlig. De barn som har bra kontakt med andra barn har det lätt att leka i den fria leken. Men barn som är oroliga och skygga kanske inte har det så lätt att få kontakt med andra barn och kunna leka i den fria leken. De kanske måste engagera sig i att försöka förstå vad de andra barnen håller på med och får då inte någon chans till att leka för hela deras energi går åt att försöka förstå de övriga barnen i deras lek (Grindberg & Langlo Jagtoien 2000, s. 134). Som Stina i dilemmat, hon stod där i dörröppningen och ville vara med sina kompisar och börjar peta på kastrullen när Anna utbrister att hon inte får röra kastrullen. Stina går då tillbaka till dörröppningen för att hon kanske trodde att hon inte hade förstått hur leken går till. Men när hennes kompis utbrast att hon inte skulle röra kastrullen kanske hon kände att hon gjorde ett stort fel och att hon inte hade förstått lekens regler och valde att gå tillbaka för att titta på leken ännu en gång för att försöka att förstå hur Anna och Kajsa lekte.

På förskolorna vi arbetar på finns det många regler när det gäller utomhusaktiviteter. Gällande den fria leken finns det exempelvis regler som att barnen inte får hälla sand utanför sandlådan eller klättra i träden för att de kan ramla och slå sig. Då kan man undra om den fria leken är fri? Enligt oss är den inte riktigt det eftersom barnen måste följa dessa regler som pedagogerna har bestämt för barnens bästa.

Slutord

Genom att skriva denna essä så har vi fått möjlighet att diskutera, utbyta tankar och reflektera med oss själva, varandra, kollegor och skolkamrater utifrån våra egna samt deras erfarenheter. Detta har gett oss många intressanta och nya perspektiv på lekens betydelse. Vi har även tagit del av litteratur som vi funnit intressant. Detta har bidragit med ännu fler synsätt att ta med oss i vårt yrke. Vi har fått möjlighet att med ett reflekterande synsätt se på oss själva och varandra och på detta sätt kommit fram till att varje leksituation med innehållande aspekter är unik. Det har varit en tillgång att kunna samtala med varandra och även diskutera litteraturen i förhållande till våra båda berättelser. Genom denna essä har vi kommit fram till att det inte finns något rätt eller fel sätt gällande hur vi ska hantera ett dilemma som kan uppstå i barns fria lek. Det som är viktigt är att vi pedagoger reflekterar över situationen som uppstår där och då. Genom att vi har ett sådant förhållningssätt tror vi att vi kommer att stanna upp och se vad för lösning som är bäst i just den specifika leksituation som är där och då. Eftersom vi båda har läst litteraturen vi har arbetat med och kunnat diskutera den tillsammans upplever vi, att vi båda även fått flera olika perspektiv på lek än om vi skrivit enskilt. Essäskrivandet har hjälpt oss få en större inblick i våra dilemmasituationer.

Vår första insikt när vi såg till leken i våra verksamheter var hur oreflekterad vi upplevde barns lek på förskolan och hur vi låtit leken passera förbi oss som något oviktigt. Vi kom fram till hur viktigt det var att vi satte oss in i barns lek för att ha möjlighet att ge den mer plats och betydelse. Utifrån våra dilemman valde vi att lyfta tre frågeställningar vi ville undersöka. Första frågan vi ställde oss var: Hur ska pedagoger gripa in i leksituationer? Under arbetet med denna essä har vi kommit fram till att det inte finns ett specifikt svar på den här frågan. Det har att göra med vilka barnen är, hur situationen ser ut och även hur mycket tid som finns för oss pedagoger att lägga ner på den aktuella situationen. Harvard och Jensen skriver om begreppet *Theory of mind*. Teorin har gett oss kunskap gällande att det är viktigare än vad vi tror att vi tar oss tid att finnas

som stöd för barnen i deras lek då det är en bearbetning av verkligheten. Vi har dragit slutsatsen att det vi hade kunnat göra annorlunda i våra dilemmasituationer utifrån denna fråga var att stötta och försöka finnas till för barnen i deras lek istället för att avsluta leken i situationen med Barbie och Action man. Vi kunde även ha låtit bli att lägga oss i leken med caféet som gjorde att barnen ledsnade och själva avslutade leken. Vi ställde oss även frågan: Hur ska pedagoger i förskolan arbeta med stereotypa könsroller i vardagliga leksituationer? Vi har fått nya insikter gällande varför och hur man bör göra detta genom bland annat Lenz Taguchi. Enligt henne är det ett måste att man börjar att arbeta med jämställdhet redan hos de yngsta barnen. Anledningen till att man bör starta med arbetet redan i förskolan är för att bryta nuvarande ojämlika uppbyggnader mellan könen. Detta har fått oss att tänka på att det är väldigt viktigt att vi som arbetar i förskola tänker oss för och inte bara oreflekterat agerar i situationer som i exempelvis situationen med Barbie och Action man. Vår slutsats är att det finns ett tänk om likvärdighet och en medvetenhet i förskolan då vi även har läroplanen som säger att ”Förskolan ska motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller”(Skolverket 2016, s.5). Den sista frågan vi ville undersöka var: Varför är barns fria lek viktig i förskolan? Efter att ha läst vad både Vygotskij och Knutsdotter skriver om leken har vi tillägnat oss kunskap om att leken kan vara en bearbetning av verkliga händelser och på så vis vara viktigare för barnet än vad vi har trott och vi bör därför skapa tid till barns fria lekar. Vi har kommit fram till att det som avgör om pedagoger ska gripa in i barns leksituationer är situationsbaserat. Vi har även förstått att det är helt fantastiska saker som sker hos barnen i deras fria lek. De bearbetar och lever ut händelser de kanske inte skulle kunna utföra i det verkliga livet. Vi har kommit fram till att leken borde ges mer tid, utrymme och reflektion i våra verksamheter. Genom att skriva denna essä har vi fått en positivare inställning till barns fria lek. Vi har insett hur viktig leken är för barnen och vilken plats och roll den borde ha i förskolan. Vi har även kommit fram till att vi pedagoger måste se till att leken ges utrymme.

Genom denna essä har vi fått en ny syn på den fria leken. Leken är i själva verket inte så fri som vi först trodde. Vi styr barn i deras lek med våra ingripanden nästan hela tiden. Det gör vi exempelvis genom att tala om för barnen vart klossarna ska vara så fort barnen tar dem till ett annat rum och så vidare. Leken som är helt fri där barnen får bearbeta intryck och leva ut sina roller ges inte så mycket utrymme som vi nu anser att den borde få. Den har stor betydelse för barns utveckling.

Varför ger vi pedagoger barnen regler och gränser i leken ibland? Genom att vi själva nu har reflekterat över tidigare erfarenheter, med varandra och kollegor kom vi fram till att man har reglerna i leken för att behålla lugnet i barngruppen. Reglerna hjälper barnen att leka bra, leken ska vara fri men samtidig kontrollerad och lugn. Leken kan även användas i lärande syfte, ibland har pedagoger på förskolan svårt att få med sig alla barnen i ett lärande som förskolan ska ha enligt styrdokumentet. Då kan det vara en bra idé att fånga barnen i leken och väva in ett lärande där barnen befinner sig på ett roligt och lekfullt sätt.

Vad tar vi med oss i vårt fortsatta arbete gällande lek i förskolan? Vi har genom detta arbete kommit fram till att det är viktigt att pedagoger är närvarande, stöttande och sätter oss in i barns lek då det kan vara bearbetning av verkliga händelser. I den bästa av världar vill vi att barnen ska kunna leka fritt utan gränser. Men hur ser den faktiska verkligheten ut? Vi pedagoger behöver hela tiden ha en fingertoppskänsla om när vi ska sätta gränser, varför och hur. Detta för att behålla något sorts lugn i barngruppen. Förskolan är vår arbetsmiljö och ljudnivån är väldigt viktig både för vår och barnens trivsel. Det är även viktigt att arbeta med likvärdighet i barns lek på förskolan för att bryta nuvarande ojämlika uppbyggnader mellan könen. Pedagoger behöver förhålla sig till skollagen och läroplanens strävan att förhindra traditionella könsroller.

Mycket av hur vi pedagoger kan agera har att göra med hur samhället förhåller sig till barns uppfostran i dagsläget. Vi ska vara tillmötesgående, göra föräldrar nöjda och anpassa oss efter deras behov, allra mest i de privata förskolorna. Detta gör det svårt för oss att veta hur vi ska förhålla oss till genus och gränssättning. För en familj kan det vara okej att deras son leker med Barbie eller i hemvrån, eller att deras dotter leker i bilhörnan. För en annan familj är det absolut inte okej. Vi upplever att om man jämför med förut så ser familjens värderingar mycket olika ut idag. Det är väldigt viktigt att vi pedagoger som arbetar på en förskola vet vad förskolan vilar på för värdegrund och att vi förhåller oss till denna oavsett vilket barn det är och oavsett vad barnet har för föräldrar. Det ska inte ha någon betydelse vad föräldrarna har för ekonomisk, etnisk eller sexuell läggning när vi pedagoger avgör hur vi bemöter våra barn som kommer till förskolan. Alla barn har rätt att ta del av det förskolan erbjuder men behöver också respekteras för den kultur som barnet själv kommer från med dess normer och värderingar.

Litteraturlista

Alsterdal, Lotte (2014). "Essäskrivande som utforskning". I: *Konst och vetenskap. Essäer om estetiska lärprocesser*, Burman, Anders (red.). Stockholm: Södertörns högskola.

Berg, Lars-Erik & Nelsson Anders (2006): *Identitet och genus i lek med dockor och figurer i förskolan. Nordisk pedagogik, VOL. 26, pp. 123-138. Oslo.*

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Grindberg, Tora & Langlo Jagtoien, Greta (2000). *Barn i rörelse - Fysisk aktivitet och lek i förskola och skola.* Lund: Studentlitteratur AB

Hammarén, Maria (2005). *Skriva – en metod för reflektion.* Stockholm: Santerus förlag.

Hundeide, Karsten (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling – barns livsvärldar.* Studentlitteratur AB

Jensen, Mikael & Harvard Åsa (2009). Inledning. I: Jensen, Mikael & Harvard, Åsa (red.), *Leka för att lära, Utveckling, kognition och kultur.* Lund: Studentlitteratur AB

Juul, Jesper & Jensen, Helle (2002). *Relationskompeten. I pedagogernas värld.* Stockholm: Liber AB

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1987). *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek.* Stockholm: HLS

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1993). *I lekens värld.* Stockholm: Liber AB

Lenz Taguchi, Hillevi (2013). *En rosa pedagogik – jämställdhetspedagogiska utmaningar.* Stockholm: Liber AB

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö98.* Reviderad 2016. Stockholm: Skolverket

Vygotskij, Lev S (2002). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos

Vygotskij, Lev S (2010). *Tänkande och Språk*. Göteborg: Daidalos